

Religioossed moraalid ja ratsionaalsed konfliktid „Stabat Materis”

Naatan Kask, 17

Tallinna Tõnismäe Riigigümnaasium

juhendaja Kristin Pintson

James MacMillani „Stabat Mater” kuulub 25 parima 21. sajandil loodud helitöö hulka ning mul oli au seda kuulata. Seda esitasid Tallinna Kammerorkester ja Eesti Filharmoonia Kammerkoor. MacMillani „Stabat Mater” on mõjukas heliteos, mis kujutab Kristuse ema Maarja kannatusi. Muusika on väga liigutav ja kasutab erilisi dünaamilisi elemente, et väljendada sügavat lugu. See teos tekitas minus usulise konflikti ja toob välja huvitavaid moraalseid õppetunde.

Kontserdisaali astudes oli juba tunda, et saan kogeda midagi minu tavaliselt ilmalikust elust teistsugust. Lagi on kõrge ja seinad ebamugavalt beežid, tekitades tunde, nagu ma oleks jumalikus kambris, kus seinad on tehtud villasest inimnahast.

Esimene teos oli Bachi motett. See määras juba terve kontserdi tooni, see oli väga dramaatiline, intiimne ja heliliselt rikas. Mulle meeldis kuulda kontrasti basside ja tenorite vahel, kõlas nagu peaksid nad dialoogi. See lõi dramaatilise pinge ja oli väga põnev kuulamine. Koori laulmine kõlas vaimselt ülendavalt, suursuguselt ja monumentaalselt. Ma tahan ka öelda jumalik, aga see sõna ei sobi hästi, sest ma ei tea, milline on jumalik kogemus - ma olen inimene, ma ei taju jumalikkust, seega mul oleks õigem öelda ebainimlik selle teose kohta. Lauljad olid rõdul, nagu nad oleksid kõrgemad publikust ja lähemal taevaga, jumalaga. Koor nagu oleks kogum ingleid tulemas meile levitama jumala sõna.

Pärast Bachi teost tuli koor ja orkester koos lavale ning „Stabat Mater” algas. Esimene osa „Stabat Mater dolorosa” oli väga emotsioonirikas. See kujutas Neitsi Maarja piinasid oma sõnade tähendustes, aga seda oli ka kuulda, kuigi ma ei oska ladina keelt. Neitsi Maarja hääli oli kuulda kõrge tenori häälest, mis laulis väga traagiliselt, samas oli seal siiski veidi lootust. Seda traagilist häält saatis pingeline ja dramaatiline keelpilliorkester, mida oli tunda kui valu või halva situatsiooni lähenemine. See dramaatiline orkester mattis neitsi kõrge hääle enda alla, nende vahel oli konflikt, kus neitsi piinleb - selles seisnes teose traagilisus ja kurbus. Neitsi kannatust oli läbi dramaatilise muusika tunda.

Edasi kuulates hakkasin tundma ebakindlust ning kahtlust selle kohta, millest teos jutustab. Teoses on kannatus tehtud ülimalt suursuguseks ja ülendavaks, nagu see oleks midagi jumalikku, aga jälle, ma ei tunne jumalikkust. Ma tunnen kannatust kui tavalist ilmalikku tunnet. Teos tekitab minus ikka sümpaatiat, ma saan aru Neitsi Maarja kannatustest ja tunnen

seda emotsiooni. Pillid ja laulmine annavad seda väga hästi edasi. „Stabat Materis” on muusika nii grandioosne kui kangelaslik ning see kujutab kannatust ka sellisena, aga minu vaates ei ole kannatus midagi nii eepilist, ma lihtsalt ei suuda seda uskuda. Mul tekib tunne, nagu see oleks tõelise kannatuse, tõelise vastutuse eest põgenemine. Ikka austan seda vaatepunkti ja arvan, et selles on palju positiivset, aga mul endal on täiesti erinev vaatepilt maailmast.

Mu isapoolne pere on usklik ning me kunagi käisime kirikus igal pühapäeval. Ma käisin ka pühapäevakoolis, kus meile õpetati piiblit. Ma uskusin jumalasse ja arvasin, et see ongi terve eksistents – jumala tahte järgimine. Siis ma kasvasin ning mu vaated hakkasid muutuma. Mul tekkis halb harjumus tahta täiesti konkreetset tõestust kõige kohta. Olen ori oma ratsionaalsusele. Ma hakkasin panema küsimärgi alla seda, mida kirikus kuulsin, ning peale seda käisin vähem ja vähem kirikus. Lõpuks ma ei uskunud enam kõrgemasse võimu. Ma pean teadma, ma ei suuda lihtsalt panna usku millessegi. Ma vajan konkreetset loogilist järeldust, et järgida oma põhimõtteid. See võib olla kasulik, aga ka kahjulik – kes öelda saab, ega jumalat ole ju selleks.

Üks põhjus veel, miks ma ei soovi usku jälgida ning mis ka väljendus „Stabat Materis”, on see, et need religioossed väärtused ei tundu tõesed ega sügavad, ei tundu, et inimene täielikult usub neid. Esimene asi, mida märkasin, oli „Stabat Mater dolorosa”, kus viimased laulusõnad küsivad, kes ei nutaks nähes Neitsi Maarja kannatusi, ning neid sõnu lauldakse hoopis agressiivselt käskivas toonis. See on nagu peale surutud sümpaatia, kusjuures sümpaatia on selles olukorras loogiline, aga kui see on käsk, tekitab see minus kahtlust, kas see usklik tunneb kaasa, sest talle öeldi nii või on ta tegelikult hea inimene? Teine asi, mida tahan välja tuua, on see, et osa „Luba mul kanda Kristuse surma” minategelane kirjeldab soovi „Luba mul mitte tuhaks põleda, olla kohtupäeval sinu kaitse alla”. Ta justkui tahaks olla surematu. Selles soovis ma tunnetan ainult tema isekust. Eelnevalt ta kirjeldab ilusasti oma uljast tahet tunda Kristuse kannatusi ja leinata Neitsi Maarjaga, aga see ei tundu autentne, kui ta teeb seda oma kasumi nimel. See tundub ülimalt isekas, et ta teeb häid asju ainult selleks, et iseendale kasu tuua – see ei ole hea moraali tunnus. Minu arust on parem, kui inimene ise jõuab õige moraalini, kus ei ole lõppeesmärk saada auhinnatud, vaid hoopis olla hea inimene. Siin ongi mu konflikt usuga - ma ise ei nõustu sellega üldse, aga ikkagi austan seda, sest see teeb ühiskonnas väga palju head. Selles isekuses ja endale kasu toomises ma tajun ka sisemist vastuolu ristiuses endas. Ristiusk levitab häid väärtusi nagu lahkus, sõbralikkus, aga ka isetu olemine ja alandlikkus. Seda arvestades, „Stabat Materi” minategelane sooritab pattu, ta on isekas. Teose lõpus ta esitab oma iseka soovi olla

surematu, sõnades: „luba, et hingele antaks jõuda paradiisi kirkusse.” Arvan, et see illustreerib väga hästi minu arvamust, et midagi on valesti kristliku moraaalüsteemiga, see teenib alati lõppeesmärki. Muidugi iga kristlane pole selline, aga võimalus saada paradiisi soodustab tingimusi selleks, et inimesed oleksidki ainult sellel eesmärgil head. Selline vaatepunkt alaväärtustab meie endi maailma – arvatakse, et ainus tähtis asi on see ülemine maailm, paradiis, ja ei väärtustata oma aega siin selles maailmas, mida me tunneme oma meeltega.

„Stabat Mater” sõnu saab tõlgendada ka teistmoodi, kui mu eelnev moraalne pessimism. III ja IV „Stabat Mater” osas on minategelane innukas ennast ohverdama ja tundma Neitsi Maarja piinu. See on väga ilus ja väga isetu temast, sest keegi ei sundinud teda seda tegema, kuigi ma lõpuks tahaks küsida: miks ta ohverdab ennast nii? Ma arvan sellepärast, et enda ohverdamine on parem kui mitte millegi tegemine, mitte millegi järgimine. See on mõttetuse eest põgenemine. Ma arvan, et see on palju väärikam. Ta ei väärtusta ennast, sest ta ohverdab ennast, ta väärtustab mingisugust mõtet elule, ta on teekonnal otsimas mõtet ning ta leidis seda religioonis, mis on minu arust väga kaunis ja hea koht, kuhu jõuda. Ma olen ka sellel teekonnal käinud, aga ei jõudnud samasse kohta, sellegipoolest ma tunnen selle tunde ära ning see rõõmustab mind. Religioosne või mitte, meil on ikka ühised inimlikud omadused.

Kui koor lausus viimased sõnad, esitades oma soovi minna hingega paradiisi, oli see väga põnev kuulamine, sest orkestris oli samal ajal kuulda viiuleid, mis mängisid hüplevalt ja pingeliselt. See kõik kõlas, nagu nad oleksid kaalumas otsust, kas lubada minategelase hingel minna paradiisi või mitte. Viulid siis kehastavad justkui jumalikke võimusi, mis teevad selle otsuse. See oli hea detail, sest kui minategelane on teinud pattu, olnud isekas, siis peaksidki jumalikud võimud tegema raske otsuse: kas lasta ikka see patune inimene paradiisi?

Teose lõpus oli kuulda pikka vaikust, mis nagu jätaiks mulle aega otsustada: kas ma usun Neitsi Maarja kannatuse jumalikkusse või mitte?